अध्याय ५३ वा.

श्रीगणेशाय नमः । श्रीसरस्वत्यै नमः । श्रीगुरुभ्यो नमः ।
श्रीकुलदेवतायै नमः । श्रीसीतारामचंद्राभ्यां नमः ।
॥ श्रीसद्गुरुसाईनाथाय नमः ॥

श्रीसाई साक्षद्ब्रह्ममूर्ती । संतसम्राट् चक्रवर्ती ।
समर्थसद्गुरु दिगंतकीर्ती । बुद्धि स्फूर्तिप्रदायक ॥ १ ॥
अनन्यभावें त्यासी शरण । वंदूं त्याचे पुण्य चरण ।
संसृतिभयाचें करी हरण । जन्ममरण चुकवी जो ॥ २ ॥
गताध्यायीं दीधलें वचन । "प्रथम करूनि सिंहावलोकन ।
नंतर अवतरणिका देऊन । ग्रंथ करीन संपूर्ण" ॥ ३ ॥
पंतहेमाड ऐसें वदले । परी तैसें नाहीं घडलें ।
अवतरणिकारूप सार काढिलें । कीं राहिलें विस्मृतीनें ॥ ४ ॥
ज्यानें आरंभावें ग्रंथलेखन । त्यानेंच करावें तें पूर्ण ।
शेवटीं अवतरणिका देऊन । ऐसें नियमन सर्वत्र ॥ ५ ॥
परी नियमा अपवाद असे । त्याचेंच प्रत्यंतर येथें दिसे ॥
काहीं न होय स्वेच्छावशें । बलीयस मनोगत बाबांचें ॥ ६ ॥

---

१ नियम

हेमाड अवचित दिवंगत । दुःखित अवघियांचें चित्त ॥
अवतरणिकेची न कळे मात । न सुचत कांहीं कोणाला ॥ ७ ॥

आण्णासाहेबांचें दप्तर गहन । सायासें करून तत्संशोधन ॥
त्यांचे चिरंजीव श्रीगजानन । जरूर तितुकें मज देती ॥ ८ ॥

आण्णासाहेब काटकसरी । व्यर्थ न जाऊं देती चिठोरीं ॥
काम करिती कलांकुसरीं । स्वभाव यापरी तयांचा ॥ ९ ॥

लिहिती अध्याय चिठोऱ्यावरी । तींच देती मुद्रकाकरीं ॥
बावगा खर्च खुपे अंतरीं । तयांची सरी न ये कवणा ॥ १० ॥

निर्जीव बापुडीं तीं चिठोरीं । करुणा उपजे तयांच्या अंतरीं ॥
हीं उद्धरतील कवणेपरी । संतकेसरि सेवेवीण ॥ ११ ॥

वाटे आलेसें हेमाड जीवा । करिती चिठोऱ्यांचा मेळावा ॥
तत्करवीं करविती सेवा । असावा उदात्त हेतु हा ॥ १२ ॥

अंतिमाध्यायाची तीच परी । लिहिला असे चिठोऱ्यावरी ॥
मनन केलें बहुतीं परीं । अवतरणिका तदंतरीं मिळेना ॥ १३ ॥
गजाननरावादिकां मात कथिली । बाबासाहेबांसही तीच निवेदिली॥
त्या सर्वांचो सल्ला पडिली । पाहिजे घडली अवतरणिका ॥ १४ ॥
बाबासाहेब मुदत घालिती । श्रीसाईलीलेंत प्रसिद्ध करिती ।
मुदतीचे दिवस संपून जाती । तरी अवतरणिका अवतरेना ॥ १५ ॥
हेमाड गोविंद सद्गुणखाणी । तन्मुखिं वेदांत भरी पाणी ॥
ग्रंथीं प्रगटे प्रसाद वाणी । अद्भुत करणी गुरुकृपेची ॥ १६ ॥
सद्गुरु साईभक्त अनंत । त्यांत कविरत्न हेमाडपंत ॥
तत्सम असेल जो प्रज्ञावंत । तोचि महंत करणार ती ॥ १७ ॥

---

१ ग्रंथकार आण्णासाहेब दाभोळकर; २ श्रीसाईबाबा. ३ शिरडी संस्थान खजिनदार बाबासाहेब.

झडूनचि अवतरणिका अवतरेना । खिन्नत्व आलें माझिया मना ॥
केली दत्तगुरूंची प्रार्थना । भाकिली करुणा तयांची ॥ १८ ॥

मी पामर बुद्धिमंद । नसे विचार विद्यागंध ॥
कैसा येईल मज ओंवीप्रबंध । कवित्वअंध मी मुळचा ॥ १९ ॥

परी यास असे एक आधारू । सानकूल जैं श्रीदत्तगुरू ॥
मशकाकरवीं उचलविती मेरू । अधिकार थोरू तयांचा ॥ २० ॥

पुनश्च प्रार्थी उमारमणा । कृपा उपजे साई नारायणा ॥
करी मम मतीसी प्रेरणा । अवतरणिकालेखना सत्वरीं ॥ २१ ॥

शक्ति नसे कवित्व कराया । माझें मतिमांद्य जाणें श्रीगुरुराया ।
घालूनि नती त्याचिया पाया । प्रवर्तें घडाया अवतरणिका ॥ २२ ॥

अवतरणिका ग्रंथ[2]-खंड । करणार साई[1]वक्रतुंड ।
तयाचें वैभव अद्भुत प्रचंड । माझें तोंड निमित्तमात्र ॥ २३ ॥

प्रथमाध्यायीं मंगलाचरण । विघ्नहर्ता विश्वादिकारण ।
गौरीशंकर कंठमंडन । श्रीगजवदन नमियेला ॥ २४ ॥

जी अभिनव वाग्विलासिनी । चातुर्यकला कामिनी ।
ती श्री शारदा विश्वमोहिनी । इष्टार्थदायिनी नमियेली ॥ २५ ॥

कुळगुरु, आप्तेष्ट, गुरुजन, । सगुणावतार संतसज्जन ।
शरण्यसद्गुरु कैवल्य निधान । साईभगवान नमियेले ॥ २६ ॥

गोधूम[3]पेष[4]ण कथा सांगोन । महामारी पूर्णोपशमन ।
कैसें केलें तें विशद करून । साइसामर्थ्य वर्णिलें ॥ २७ ॥

प्रस्तुत ग्रंथ प्रयोजन । हेमाडपंत नामकरण ।
गुर्वानवश्यकता विवादखंडन । दर्शन हेमाडा द्वितीयाध्यायीं ॥ २८ ॥

---

१ श्रीसाईबाबा. २ श्री साइसच्चरित ग्रंथाचा भाग; ३ गहूं; ४ दळणें.

ग्रंथलेखन अनुज्ञापन। कैसें आलें साइमुखांतुन।
रोहिल्याचें वृत्त कथन। केलें संपूर्ण तृतीयाध्यायीं ॥ २९ ॥

जगच्चालक कंठाभरण। साधुसंतांचें अवतरण॥
भूमंडळीं किं कारण। केलें विवरण विस्तारें ॥ ३० ॥

दत्तावतार अत्रिनंदन। साई साक्षाद्धरिचंदन॥
शिरडी क्षेत्रीं प्रथमागमन। वर्णन समग्र चतुर्थी ॥ ३१ ॥

शिरडी क्षेत्रीं गुप्त होऊन। पुनश्च तेथें प्रगटून॥
सफला केलें विस्मयापन्न। सधन पाटला समवेत ॥ ३२ ॥

गंगागिरादि संतसंमेलन। स्वशिरीं वाहून दूरचें जीवन॥
कैसें निर्माण केलें उद्यान। निरूपण समस्त पंचमीं ॥ ३३ ॥

रामनवमी उत्सव थोर। बाळा बोवा कीर्तनकार॥
मशीदमाईजीर्णोद्धार। कथन सविस्तर षष्ठाध्यायीं ॥ ३४ ॥

बाबांचा समाधिखंडयोग। धोती पोती इत्यादि प्रयोग॥
बाबा हिंदू कीं यवन ढोंग। संतां तरंग अगाध ॥ ३५ ॥

बाबांचा पेहराव, वर्तन, दवा, । चिलीम, जाती, धुनी दिवा॥
त्यांचा आजार त्यांची सेवा। अगम्य देखावा अवघाची ॥ ३६ ॥

भागोजी शिंद्याची महाव्याधी। खापर्डेसुत ग्रंथिज्वरौषधी॥
नानां पंढरि दर्शन बुद्धि। कथिती सुधी सप्तमीं ॥ ३७ ॥

नरजन्माचें अपूर्व महिमान। साईभैक्ष्यवृत्ति वर्णन॥
बायजाबाईचें संतसेवन। भोजनविदान बाबांचें ॥ ३८ ॥

१ हरिचंदन=कल्पवृक्ष; २ श्रीमंत; ३ चांग पाटील; ४ नानासाहेब चांदोरकर; ५ उत्तम आहे बुद्धि ज्यांची असे कवि हेमाडपंत; ६ तात्यापाटील कोते शिरडीकर यांच्या मातुःश्री.

बाबा, तात्या, म्हाळसापती । रात्रीं तिघे मशिदींत निजती ॥
बाबांची आगळी प्रीती । दोघांवरती समसमान ॥ ३९ ॥

राहते ग्रामीचे खुशालचंद । बाबा शांति-ज्ञान-कंद ॥
परस्परांचा प्रेमसंबंध । निरूपणानंद अष्टमाध्यायीं ॥ ४० ॥

तात्यासाहेब नूलकर । तात्या पाटील भक्तवर ॥
एकांग्लभौम गृहस्थ थोर । प्रायश्चित्त घोर आज्ञाभंगाचें ॥ ४१ ॥

पंच महायज्ञ करवून । बाबा करीत भिक्षान्नसेवन ।
भिक्षाधिकारसंपन्न लक्षण । करिती वर्णन चातुर्यें ॥ ४२ ॥

बाबासाहेब तर्खड श्रेष्ठ । कष्टे प्रार्थनासमाजिष्ट ॥
बनले सांईभक्तैकनिष्ठ । कथा उत्कृष्ट नवमाध्यायीं ॥ ४३ ॥

लांब अवघी हातचार । रुंद तशीच वीतभर ॥
आढ्यास टांगिलेल्या फळीवर । शयन योगेश्वर बाबांचें ॥ ४४ ॥

केव्हां शिरडींत पद पडलें । किती वर्षें वास्तव्य झालें ॥
देहावसान कधीं घडलें । केलें निरूपण हृदयंगम ॥ ४५ ॥

अंतरीं शांत निरीच्छस्थिती । बाहेर दावित पिशाचवृत्ती ।
लोकसंग्रह नित्य चित्तीं । अढळ प्रवृत्ती गुरुरायांची ॥ ४६ ॥

वेदशास्त्र धर्मलक्षण । परमार्थ आणि व्यवहार शिक्षण ।
भक्ताभक्तचित्तपरीक्षण । हातवटी विलक्षण सद्गुरूंची ॥ ४७ ॥

बाबांचें आसन बाबांचें ज्ञान । बाबांचें ध्यान बाबांचें स्थान ।
त्यांचें सामर्थ्य आणि महिमान । कथन संपूर्ण दशमाध्यायीं ॥ ४८ ॥

सच्चिदानंद स्वरूपस्थिती । दिगंत बाबांची प्रख्याती ।
डॉक्टर पंडितांची प्रेमभक्ति । सात्विकवृत्ती वर्णियेली ॥ ४९ ॥

---

१ सांईबाबा; २ तात्या-पाटील कोते.

कैसें केलें अभ्राकर्षण । कैसी अनिलीं सत्ता विलक्षण ।
अनलापासून संरक्षण । सुरस विवरण एकादशीं ॥ ५० ॥
कांका, धुमाळ, निमोणकर । एक मामलेदार एक डॉक्टर ।
प्रसंग भिन्न भिन्न प्रकार । वर्णिले मधुर वाणीनें ॥ ५१ ॥
नाशिक अग्निहोत्री मुळे संशयी । संत घोलपरामानुयायी ।
त्यांची साइदर्शन नवलाई । द्वादशाध्यायीं निरूपिली ॥ ५२ ॥
बाळाशिंपी हिमज्वरनाशन । केलें कृष्णध्याना दध्योदन देऊन ।
बापूसाहेब महामारी शमन । केलें चारून अक्रोड पिस्ते ॥ ५३ ॥
आळंदी स्वामी कर्णरोगी । आशीर्वचनेंचि केले निरोगी ॥
जुलाब पीडा कांकां भोगी । नाशिली भुइमुगी दाण्यांनीं ॥ ५४ ॥
हर्द्याचे भक्त दत्तोपंत । पोटशूळ व्याधिग्रस्त ॥
आशीर्वादेंचि केले मुक्त । समस्त जनांदेखत ॥ ५५ ॥
एका भिमाजी पाटलाला । कफक्षयाचा व्याधी जडला ॥
उदी लावूनी रोग दवडीला । वृत्तांत वर्णिला त्रयोदशीं ॥ ५६ ॥
नांदेडचे शेट पारशी रतनसी । विख्यात व्यापारी खिन्न मानसीं ॥
पुत्रसंतान देऊनि त्यासी । हर्षाकाशीं बसविलें ॥ ५७ ॥
मौलीसाहेब गुप्त संत । नांदेड शहरीं हमाली करीत ॥
साईसंकेतवचें ज्ञात होत । कथा अद्भुत चतुर्दशीं ॥ ५८ ॥
नारदीय कीर्तनपद्धती । कथिती बाबा दासगणूप्रती ॥
चोळकरांचे फेडूनि घेती । व्रत चहा-सितां त्यां पाजुनी ॥ ५९ ॥
औरंगाबादेहूनि पाली आली । मशिदींतील पालीस भेटली ।
चुकचुकण्यावरून वार्ता कथिली । कथा निरूपिली पंचदशीं ॥ ६० ॥

१ काका महाजनी; २ नाशिकचे धुमाळ वकील; ३ नानासाहेब;
४ श्रीमंत बापूसाहेब बुटी. ५ काका महाजमी; ६ साखरे

संततीसंपत्तीसंपन्न । साई यशोदुंदुभि परिसोन ।
एक गृहस्थ शिरडी लागून । आले ब्रह्म ज्ञानप्राप्त्यर्थ ॥६१ ॥

जो इच्छी ब्रह्मप्राप्ती । त्यासि होआवी संसारविरक्ती ॥
सुटली पाहिजे धनासक्ती । प्रथम चित्तीं तयाच्या ॥ ६२ ॥

पांच रुपयांची उसनवारी । ज्या न देववे बाबा क्षणभरी ॥
नोटा असूनि वस्त्रांतरीं । कवणेपरी त्या ब्रह्म मिळे ॥ ६३ ॥

साईबोध शैली सुंदरा । हेमाडांची प्रसाद गिरा ॥
संयोग जैसा पयशर्करा । कथा मनोहरा षोडशीं ॥ ६४ ॥

पुर्व कथेचेंच अनुसंधान । ब्रह्मज्ञान विस्तारकथन ॥
धनलोभ याचें निःसंतान । वर्णन मधुर सप्तदशीं ॥ ६५ ॥

साठ्यांची गुरुचरित्रकथा । राधाबाईची उपदेशवार्ता ॥
हेमाडांची अनुग्रहता । कथनकुशलता अष्टादशीं ॥ ६६ ॥

अनुग्रह कथेचा विस्तार । साई श्रीबोधानुसार ॥
केला असे फार फार । विचार एकोनविंशतीं ॥ ६७ ॥

ईशावास्य भावार्थबोधिनी । प्रारंभिली दासगणूनी ॥
त्यांस शंका उपजली मनीं । पुसिली त्यांनीं बाबांना ॥ ६८ ॥

बाबा म्हणती मोलकरीण । करील काकांची[1] तन्निवारण ।
सद्गुरु महिमा असाधारण । गोड निरूपण विंशतीं ॥ ६९ ॥

एक प्रांताधिकारी सुलक्षण । दुसरे पाटणकर विचक्षण ॥
तिसरे एक वकील विलक्षण । अनुग्रहण तिघांचें एकविंशतीं ॥७० ॥

मशीदमाई भवतारका । तीच द्वारावती द्वारका ॥
बाबा कथिती सकल लोकां । भावार्थ एकाही नकळे ॥ ७१ ॥

---

१ काकासाहेब दीक्षितांची.

मशीद माईचे गुणवानिती । मिरीकर, धूर्टीचें अहिदंश टाळिती ॥
अमीर सक्कराचा वात हरिती । वारिती अहिभय तयाचें ॥ ७२ ॥
हेमाड वृश्चिकदंश संकट । इतरांवरचें उरंगारिष्ट ॥
निवारीत अपमृत्यु दुर्घट । प्रसंग प्रगट द्वाविंशतीं ॥ ७३ ॥
योगाभयासाचें शंकानिरसन । माधवरायाचें अहिदंश निवारण ॥
धुनी, इंधेन, अजाहनन । वर्णन केलें अतिरम्य ॥ ७४ ॥
बडे बाबाची बडेजाव । गुर्वाज्ञा निष्ठा अभाव ॥
किती दिले तरी बहू हाव । अतृप्त स्वभाव मूळचा ॥ ७५ ॥
काकासाहेब भक्तश्रेष्ठ । गुर्वाज्ञीं परमैकनिष्ठ ॥
सद्गुरुलीला कथन विशिष्ट । केले उत्कृष्ट त्रयोविंशती ॥ ७६ ॥
फुटाण्याचें निमित्त करून । हेमाडपंतां देती शिकवण ॥
सद्गुरुस्मरण केल्यावीण । विषयसेवन न करावा ॥ ७७ ॥
अण्णा बाबरे व मावशीबाई । कलह दोघांत लाविती साई ॥
त्या विनोदमस्करीची नवाई । गाई कविवर्य चतुर्विंशती ॥ ७८ ॥
भक्त दामूअण्णा कासार । अहमदनगरचे राहाणार ॥
करूं इच्छिती फार थोर । व्यापार कापूस तांदळाचा ॥ ७९ ॥
उद्यमीं होईल हानी सत्य । आम्रफलसेवनीं प्राप्त अपत्य ॥
वदती साई ज्ञानादित्य । निरूपण कृत्य पंचविंशतीं ॥ ८० ॥
भक्त एक नामें पंत । अन्य संतानुग्रहीत ॥
पटवून दिली त्यां खूण त्वरित । पंत प्रमोदित जाहले ॥ ८१ ॥
हरिश्चंद्र पितळे भक्त । तदीय तनयापस्मारग्रस्त ॥
कृपावलोकनेंचि समस्त । रोग अस्त पावला ॥ ८२ ॥

---

१ कोपरगांवचे मामलतदार बाळासाहेब मिरीकर; २ सर्पदंश संकट; ३ शिरडीचे माधवराव देशपांडे, ४ काकासाहेब दीक्षित.

दिले पितळ्यास रुपये तीन । म्हणती पूर्वी दिले दोन ॥
बाबा वदती करी पूजन । रुचिर कथन षड्विंशतीं ॥ ८३ ॥
भागवत पोथी हातीं देऊन । आपण घ्यावी प्रसाद म्हणून ॥
देती काकां इच्छा धरून । भगवान देत तो माधवा ॥ ८४ ॥
विष्णु सहस्रनामाची पोथी । एका रामदाश्याचे पोथ्यांत होती ॥
त्या न कळत बाबा घेती । तीही देती माधवरावा ॥ ८५ ॥
विष्णुसहस्रनामाची पोथी देऊन । शामरावावर अनुग्रहण ॥
कैसे करिती साई दयाघन । कथा निरूपण सप्तविंशतीं ॥ ८६ ॥
भक्त लखमीचंद मुनशी । चिडीबाई बऱ्हाणपुरवासी ॥
मेधा ब्राह्मण पुण्यराशी । पातले चरणासी बाबांच्या ॥ ८७ ॥
स्वप्नीं देऊनि सर्व दृष्टांत । देत त्याची प्रचीत जागरांत ॥
सद्गुरु माउलीची अगम्य मात । प्रेमें कथित अष्टाविंशतीं ॥ ८८ ॥
मद्रदेशीचा भजनी मेळा । शिरडी क्षेत्रीं झाला गोळा ॥
बघाया दानौदार्य सोहळा । भोळा शंकर बाबांचा ॥ ८९ ॥
रघुनाथराव तेंडुलकर । तत्तनय परीक्षा प्रकार ।
त्यांची पेन्शन चिंता दूर । मनोहर लीला बाबांची ॥ ९० ॥
भक्त डॉक्टर कॅप्टन हटे । साई चरणीं प्रेम मोठें ॥
दिलें स्वप्नदर्शन पहाटे । कथानक गोमटें एकोनत्रिंशतीं ॥ ९१ ॥
सप्तशृंग देवी उपासक । कोणी काकाजी वैद्यनामक ॥
देवी देत त्या दृष्टांत एक । संतनायक साई पहावें ॥ ९२ ॥

---

१ काका महाजनी; २ श्री साईबाबा; ३ माधवराव देशपांडे शिरडीकर; ४ माधवराव देशपांडे शिरडीकर. ५ माधवरावांस बाबा "शामा," "शामराव" असें म्हणत; शामा+अंबा=शामांबा=माधवराव देशपांडे यांची आई; ६ सप्तशृंग देवीचें स्थान वणी गांवीं आहे.

शामांबानें त्याच देवीस । केला होता एक नवस ।
शामा नवस फेडाया वणीस । जाई तीस वर्षांनीं ॥ ९३ ॥
राहत्याचे शेठ चंदखुशाल । पंजाबी ब्राह्मण रायलाल ।
स्वप्नीं दोघां " शिरडीस चल" । हे साईबोल कथन त्रिशतीं ॥९४॥
विजयानंद यति मद्रासी । निघे जावया सरस-मानसीं ।
ठेवून घेतला निजपदापाशीं । श्रीहृषीकेशी बाबांनीं ॥ ९५ ॥
भक्त शार्दुल मानकर । साइपदांबुज-मधुकर ।
हिंस्रक्रूर व्याघ्रोद्धार । कथन सुंदर एकत्रिंशतीं ॥ ९६ ॥
आम्ही चौघे सज्जनसंत । देव शोधार्थ रानीं हिंडत ।
मी होतांच अभिमानगळित । दर्शन देत मज गुरुराय ॥ ९७ ॥
उपोषण करणार गोखलेबाई । अशीच दुजी कथा साई ।
सांगत स्वमुखें त्याची नवाई । हेमाड गाई द्वात्रिंशतीं ॥ ९८ ॥
नारायण जानीचे मित्रास । जाहला एकाएकीं वृश्चिकदंश ।
एका भक्ताचे कन्यकेस । दिधला त्रास ज्वरानें ॥९९ ॥
चांदोरकरसुतेस भारी । प्रसूतिवेदना करी घाबरी ।
ज्ञानी स्वतः दुःखित अंतरीं । तिळभरी सुचेना कोणाला ॥ १०० ॥
कुलकर्णीसाहेब भक्तवर । बाळा बुवा भजनकार ।
उदी प्रभाव बलवत्तर । फळला खरोखर सर्वांना ॥ १०१ ॥
भक्त हरीभाऊ कर्णीक । श्रद्धावंत अति भाविक ॥
त्यांच्या दक्षिणेची कथा मोहक । बोधप्रदायक त्रयस्त्रिंशतीं ॥१०२॥
मालेगांवचे एक डाक्टर । पुतण्या हाडव्रणें अति जर्जर ॥
पिल्ले डाक्तर भक्त भयंकर । पीडित दुर्धर नारूनें ॥ १०३ ॥
बापाजी श्री शिरडीकर । ग्रंथिज्वरें कुटुंब जर्जर ॥
एक इराणी लहान पोर । व्यथित घोर आंकडीनें ॥ १०४ ॥

१ मानस सरोवराला.

ह्र्याचे एक गृहस्थ । मुतखड्यानें अस्वास्थ ॥
मुंबईचे एक प्रभु कायस्थ । कुटुंबग्रस्त प्रसूति रोगें ॥ १०५ ॥
उपरिनिर्दिष्ट व्याधुच्चाटन । केवळ उदीस्पर्शे करून ॥
झालें न लागतां क्षण । निरूपण रसाळ चतुस्त्रिंशतीं ॥ १०६ ॥
महाजनींचे मित्र एक । निर्गुणाचे पूर्ण भजक ॥
ते बनले मूर्तिपूजक । दर्शनैक मात्रें करूनी ॥ १०७ ॥
धरमसी जेठाभाई ठक्कर । मुंबईचे एक सॉलिसिटर ।
सबीज द्राक्षें निर्बीज सत्वर । करून गुरुवर त्या देती ॥ १०८ ॥
वांद्र्याचे एक कायस्थ । त्यां नीद नये स्वस्थ ॥
बाळ पाटील नेवासस्थ । उदी प्रचीत पंचत्रिंशतीं ॥ १०९ ॥
गोमांतकस्थ गृहस्थ दोन । नवस करिती भिन्न भिन्न ।
एक सेवावृत्ती लागून । दुजा स्तेनें[1] शोधार्थ ॥ ११० ॥
दोघांनाही नवस विस्मृती । साई समर्थ देती स्मृती ।
त्रिकाल ज्ञान प्रसादव्याप्ती । कीर्ती कोण वर्णील ॥ १११ ॥
औरंगाबाद सखाराम जाया । पुत्रार्थ धावे साईचे पाया ।
इच्छापूर्ति श्रीफळ देउनिया । कथन कथाशया षट्त्रिंशतीं ॥ ११२ ॥
चावडी समारंभ सोहळा । इतरत्र पाहण्या मिळे विरळा ।
हेमाड वर्णिती पाहूनि डोळां । कथा रसाळा सप्तत्रिंशतीं ॥ ११३ ॥
हंडीमाजी पदार्थ भिन्न । शिजवुन करिती नाना पक्वान्न ॥
देती सर्वां प्रसाद भोजन । वर्णन मनोहर अष्टत्रिंशतीं ॥ ११४ ॥
" तद्विद्धि प्रणिपातेन " । या गीता श्लोकाचें विवरण ॥
सांगती चांदोरकरा लागून । संस्कृताभिमान हरावया ॥ ११५ ॥

१ चोर.

दृष्टांत देऊनि संतनृपती । बापूसाहेब बुट्टी मती ॥
मंदीर बांधण्या आज्ञाविती । एकोनचत्वारिंशती वृत्तांत ॥११६॥

मातुःश्रीचें व्रतोद्यापन । देव घालिती ब्राह्मण भोजन ॥
बाबांस देती निमंत्रण । पत्रलेखन करूनिया ॥ ११७ ॥

यतिवेष धारण करून । तद्दिनि येती त्रिमूती तीन ॥
ब्राह्मणा समवेत जाती जेवून । न कळे विंदान गुरुरायाचें ॥११८॥

दृष्टांत देऊनि हेमाडास । बाबा येती भोजनास ॥
छबीरूपीं धरूनि वेष । वर्णन सुरस चत्वारिंशतीं ॥ ११९ ॥

छबीचीच कथा विस्तारून । सांगती कवी भक्तालागून ॥
सद्गुरूचें अतक्य॑ महिमान । निरूपण रमणीय रसाळ ॥ १२० ॥

धारण करुनी रुद्रावतार । होती लाल खदिरांगार ॥
करिती गालींचा भडिमार । क्रोधें देवांवर श्रीसाई ॥ १२१ ॥

" नित्य नेमें श्री ज्ञानेश्वरी । वाच " म्हणती साई श्रीहरी ॥
स्वप्नीं कथिती वाचनाची परी । हेमाड विवरी एकचत्वारिंशतीं॥१२२॥

भक्त तात्यांची त्रिपुंड्र लेपना । साईनिधन पूर्वसूचना ॥
चुकविले रामचंद्र निधना । तैसेच मरणा तात्यांच्या ॥ १२३ ॥

साईसद्गुरु निर्याण वार्ता । उपजवी श्रोतयां उद्विग्नता ॥
व्याकूळ करी हेमाड चित्ता । कथा पुनीता द्विचत्वारिंशतीं ॥ १२४॥

बाबांचा निधनवृत्तांत । पूर्वाध्यायीं अपूर्ण निभ्रांत ॥
तोचि संपूर्ण हेमाडपंत । करीत त्रिचतुश्चत्वारिंशतीं ॥ १२५ ॥

१ बाळकृष्ण विश्वनाथ देव; २ बाळकृष्ण विश्वनाथ देव; ३ रामचंद्र पाटील शिरडीकर; ४ तात्या पाटील कोते शिरडीकर;

एकदां काकासाहेब दीक्षित । काका व माधवा समवेत ।
वाचीत असतां नाथ भागवत । शंकित मानसीं जाहले ॥ १२६ ॥
माधवराव शंका निरसित । समाधान न पवें दीक्षित चित्त ॥
आनंदराव पाखाडे स्वप्न कथित । करीत निरसन शंकेचें ॥ १२७ ॥
आद्यास टांगिल्या फळीवरी । महाळसापती कां न निद्रा करी ॥
साई समर्थ शंका निवारी । कथा कुसरी पंचचत्वारिंशतीं ॥ १२८ ॥
जागींच बसून अटन सर्वत्र । दावीत जना चमत्कृतिसत्र ॥
काशी गया गमन विचित्र । अद्भुत चरित्र बाबांचें ॥ १२९ ॥
चांदोरकर सूनु लग्न पर्वणीं । शामास जाण्या कथि संतमणी ॥
शामा देखे बाबा ईक्षणीं । गयाग्रणीं छबिरूपें ॥ १३० ॥
अजद्वय पूर्व जन्मकथन । करिती स्वमुखें साइत्रिनयन ॥
रम्य, मधुर, पवित्र गहन । कथावर्णन षट्चत्वारिंशतीं ॥ १३१ ॥
ऐसीच एक अहिमंडुकाची । किंवा लोभी धनको रिणकोची ॥
पूर्वपीठिका कथिली साची । सांइविरिंची हरीहर ॥ १३२ ॥
वैर, हत्त्या आणि ऋण । फेडण्याकारणें पुनर्जनन ॥
करविती बाबा कथामृतपान । हृध्य कथन सप्तचत्वारिंशतीं ॥ १३३ ॥
एक शेवडे भक्तप्रवर । एक अभाविक सपटणेकर ॥
एकाचा वकिली परीक्षा प्रकार । कृपा दुजावर अष्टचत्वारिंशतीं ॥ १३४ ॥
हरी कान्होबा मुंबईनिवासी । स्वामी सोमदेव कुटिल मानसीं ॥
संत परीक्षणार्थ श्री शैलधीसी । आले अभिमानासी धरूनिया ॥ १३५ ॥
दर्शनें खेवीं मनोगत कथिलें । दोघे तत्काळ लज्जित झाले ॥
साई चरणीं चित्त वेधलें । पाप निमालें जन्मांतरींचें ॥ १३६ ॥

---

१ काका महाजनी; २ माधवराव देशपांडे; ३ हिंडणें फिरणें ४ श्री शिरडी; ५ होतांच.

बाबासन्निध बसले असतां । स्त्रीरूप देखुनि विकारवशता ॥
उपजे चांदोरकरांचे चित्ता । वर्णिली वार्ता एकोनपंचाशतीं ॥ १३७॥

" तद्विद्धि प्रणिपातेन " । याचाच अर्थ विस्तारून ॥
करिती त्याचेंच समर्थन । रघुनाथनंदन पंचशतीं ॥ १३८ ॥

दीक्षित हरी सिताराम । भक्त धुरंधर बाळाराम ॥
नांदेड वकील पुंडलिक नाम । शिरडी प्रथम पातले कैसे ॥ १३९ ॥

एकेकाची कथा अद्भुत । श्रवणीं श्रोते होत विस्मित ॥
भक्तमनोदधि उचंबळत । वृत्त वर्णिती एकपंचाशतीं ॥ १४० ॥

करून ग्रंथसिंहावलोकन । मागून घेत पसायदान ॥
खलांचें खलत्व घालवून । सज्जन संरक्षण करावें ॥ १४१ ॥

सद्गुरुचरणीं लीन होऊन । मस्तक लेखणी अर्पण करून ॥
सर्व ग्रंथ संपवून । कृतार्थ लेखन द्विपंचाशतीं ॥ १४२ ॥

एवं श्री साइसच्चरिताध्याय । पूर्ण करिती गोविंदराय ॥
प्रेमें वंदुनि त्यांचे पाय । नमितों गुरुमाय विश्वाची ॥ १४३ ॥

अध्यायाध्यायसार कथिका । तिलाच वदती अवतरणिका ॥
कैवल्यपुरीची सत्पथिका । मुमुक्षु रसिका जी होय ॥ १४४ ॥

शेल्यास रखट्याचा पदर । म्हणूनि करितिल अव्हेर ॥
परि दास विनती एकवार । चतुर श्रोतीं परिसावी ॥ १४५ ॥

शेला ना शिसु, गोंडस नीट । बाधावीना चाईठ दीठ ॥
अवतरणिका ही काळीतीट । बाळ, धीट त्या लावी ॥ १४६ ॥

ग्रंथ सुंदर षड्रस अन्न । अध्यायार्थ पदार्थ भिन्न ॥
अशेष पचना तक्रपान । तद्वत्‌लेखन अवतरणिका ॥ १४७ ॥

१ ह्याप्रमाणें; २ बाबांचा बाळ.

ग्रंथ सुरभि सदाफला । अध्यायावयव शुचि विमला ॥
इष्ट न व्हावी, घालि गळां । दिरुमणि माळा अवतरणिका ॥१४८॥
असो आतां अध्यायपद्धती । पंत हेमाड जी आचरिती ॥
ती कथितों यथामती । सादर श्रोतीं परिसावी ॥ १४९ ॥
प्रथमारंभीं सद्गुरुस्तवन । नंतर करिती वेदांत निरूपण ॥
साइ ब्रह्मस्वरूप वर्णन । अनुभवकथन तदनंतर ॥ १५० ॥
मुळचेच हेमाड व्युत्पन्न । त्यांत सद्गुरुसाई प्रसन्न ॥
तत्क्षणि केले प्रतिभासंपन्न । ग्रंथ पक्कान्न निर्मावया ॥ १५१ ॥
जैं अनुभवितील याची गोडी । बंद तैंच जन्ममरणनाडी ॥
निर्वाण पदाची वतनवाडी । अक्षय्य जोडी मिळेल ॥ १५२ ॥
हेमाडांची रसाळ वाचा । साइप्रसादलाभ साचा ॥
योग पथइक्षुरसाचा । ग्रंथाचा थाट काय वानावा ॥ १५३ ॥
असतील बहुत ग्रंथकार । नये प्रसाद वाणीचा अधिकार ॥
जैं लाधे सद्गुरु साचार । विश्वाधार रमापती ॥ १५४ ॥
जरी केलें विद्याध्ययन । न निपजे ऐसें ग्रंथलेखन ॥
सद्गुरु कृपेवांचून । सत्य वचन त्रिवार ॥ १५५ ॥
कोण वानील श्रीसाईसच्चरिता । किती अनुपम ग्रंथ योग्यता ॥
लाधला हेमाडपंतासम कर्ता । परम सौभाग्यता मुमुक्षूंची ॥ १५६ ॥
यावत् ग्रंथ महीतळीं । तावत् कीर्ती भूमंडळीं ।
गोविंदरायें केली दिवाळी । वेळींच मुमुक्षू कारणें ॥ १५७ ॥
ग्रंथ बाप धन्य धन्य । साई सद्गुरु प्रसादजन्य ।
मुमुक्षु जीवां होईल मान्य । विचार दैन्य फेडील ॥ १५८ ॥

१ कामधेनू; २ इष्टमण्यांची माळ.

अनंतजन्मींचा सुकृत ठेवा । म्हणून घडली साई सेवा ।
मिळाला मधुर गोविंदरावा । मेवा ग्रंथलेखनाचा ॥ १५९ ॥
पंत हेमाड कट्टे भक्त । कवि, वेदांत-विद्यासक्त ।
साई सद्गुरु पदानुरक्त । दिवानरूप असती कीं ॥ १६० ॥
वेदांत विषय अति गहन । विरक्ति भक्ति ज्ञान जोड देऊन ।
ऐसा ग्रंथ करणें निर्माण । गुरुकृपेवीण दुर्घट ॥ १६१ ॥
अध्याय नव्हत हीं हेमकोंदणें । जडिलीं त्यांत कथा मोलरत्नें ।
त्यांतील अर्थ प्रभा किरणें । महा प्रयत्नें गोविंदरायें ॥ १६२ ॥
नाना अध्याय सुगंध सुमनमाळा । अर्पीतसे श्री साई सद्गुरु गळां ।
गोविंद मती प्रेमळ बाळा । निर्मळ भावें करूनी ॥ १६३ ॥
नाना अध्याय शुद्ध हेमकुंभ । त्यांत श्री साईच्चरित गंगांभ[1] ।
भरूनि ठेविती रघुनाथडिंभ[2] । मुमुक्षुदंभ दवडावया ॥ १६४ ॥
नाना ग्रंथ रणांगण नभ । उभविती अध्याय यशस्तंभ ।
मर्दुनि असुर दर्पाभिमानदंभ । रघुनाथडिंभ मति खड्गें ॥ १६५ ॥
ग्रंथ रत्नजडित पंचारती । अध्याय कथार्थ स्नेहसूत्र ज्योती ।
विरक्ति शांति घेऊन येती । संतनृपती ओंवाळण्या ॥ १६६ ॥
ग्रंथमाया विश्वमोहिनी । अध्याय बाहू ऊर्ध्व उभवुनी ।
कथार्थ-केयूर-काय शृंगारुनी । सज्ज आलिंगनि साइब्रह्मा ॥ १६७ ॥
साइ सच्चरित ग्रंथ सम्राट् । अध्याय रम्य चतुर भाट ।
श्रद्धा, ज्ञान, वेदांत, थाट । वैभव अफाट वानिताती ॥ १६८ ॥
साइसच्चरित परमार्थ हाट । एकेक अध्याय त्यांतील पेठ ।
अनुभव कथा वस्तु दाट । रचिल्या नीट कविवर्यें ॥ १६९ ॥

---

१ गंगोदक; २ पुत्र.

ग्रंथ गंगापात्र विशाळ । अध्याय रचना सुबक घाट ।
कथा रसामृत प्रवाह अचाट । सामर्थ्य अफाट गुरुकृपेचें ॥ १७० ॥
ग्रंथ नव्हे हा कल्पवृक्ष । संसारजना वाटे रुक्ष ॥
मुमुक्षु भाविका केवळ मोक्ष । अनुभव प्रत्यक्ष पहावा ॥ १७१ ॥
यासचि म्हणावें खरें स्मारक । जें संसृतितप तापहारक ॥
मोहमाया निरय तारक । शांतिदायक अक्षय्य ॥ १७२ ॥
ग्रंथकारराव गोविंद । साइसद्गुरु पदारविंद ॥
नित्य नवा मधु मकरंद । चाखित मिलिंद होऊनी ॥ १७३ ॥
उपनाम जयांचें दाभोळकर । आंग्लप्रभू सेवातत्पर ॥
विद्या, विनय, आचारविचार । अधिकारसंपन्न जे असती ॥ १७४ ॥
रखुमाबाई तयांची गृहिणी । सुशील भाविक सद्गुणखाणी ॥
पतिपरायण विनतवाणी । साईचरणीं दृढभाव ॥ १७५ ॥
वेंगुर्ल्या संन्निध " दापोली " । मूळवस्ती तेथ जाहली ॥
" केळवे " ग्रामीं नंतर केली । वस्ती वाडवडिलीं कवीच्या ॥१७६ ॥
शके सतराशें एक्यायशीं । शुक्ल पंचमी मृगशिर मासीं ॥
रघुनाथ भार्या लक्ष्मीच्या कुशीं । जन्मती पुण्यराशी गोविंद ॥ १७७ ॥
गौड सारस्वत ब्राह्मण जाती । गोत्र भारद्वाज वय सप्तती[१] ॥
आषाढ शुक्ल नवमी । दिवंगति[२] अठराशें एकावनीं ॥ १७८ ॥
शके अठराशें चव्वेचाळिसीं । ग्रंथ आरंभिला चैत्रमासीं ।
बावन्नाध्याय ज्येष्ठ[३]मासीं । शके एकावनीं पूर्ण केलें ॥ १७९ ॥

---

१ सत्तर (वय ७० वर्षांचें); २ निधन, मृत्यु; ३ शके अठराशें एकावन ज्येष्ठमासांत.

गोविंदरावा एकचि सुत । पांच दुहिता, चार विवाहित ।
सुत विवाहित वैद्यक शिकत । सुता अविवाहित शिके तेंची ॥ १८० ॥
आतां कथितों पारायण पद्धती । तैसीच सप्ताहाची सुगमरीती ।
दिधली गुरुचरित्रीं वा अन्य ग्रंथीं । कृपावधान श्रोतीं द्यावें ॥१८१॥
चोखट करूनी अंतःकरण । भक्तिभावें करावें पारायण ।
एक, द्वि, वा त्र्यहनि करावें पूर्ण । साइ नारायण तोषेल ॥ १८२ ॥
अथवा करावा सप्ताह गोड । मिळेल पुण्य संपत्तीची जोड ।
साई पुरवील मनीचें कोड । भवभय मोड होईल ॥ १८३ ॥
प्रारंभ करावा गुरुवासरीं । उषःकालीं स्नानानंतरीं ।
बसावें आपुल्या आसनावरी । उरकुनी सत्वरी नित्यकर्म ॥ १८४ ॥
मंडप घालावा रम्य विस्तीर्ण । रंभा, कर्दळी, वसनादि करून ॥
उपरि सुंदर आच्छादन । घालून विभूषित करावा ॥ १८५ ॥
त्यांत करावें उच्चासन । भोंवती काढाव्या भिन्न भिन्न ॥
रंगवल्ल्या रंगपूर्ण । नयन सुभग असाव्या ॥१८६ ॥
साईसद्गुरु प्रतिमा करून । अथवा सुंदर छबी घेऊन ॥
उच्चासनीं ठेवावी जपून । करूनि वंदन प्रेमभावें ॥ १८७ ॥
चीनांशुकीं[1] ग्रंथ बांधोनी । सद्गुरु सन्निध त्या ठेवून ॥
पंचोपचारें उभयां पूजुनी । आरंभ वाचनीं करावा ॥ १८८ ॥
व्रतस्थ राहावें अष्ट वासर । करावा गोरस वा फलाहार ॥
अथवा भर्जित धान्य प्रकार । नक्त रुचिर वा एकभुक्त ॥ १८९ ॥
प्राची दिशीं मुख करून । सद्गुरुमूर्ती मनीं आठवून ॥
करावें स्वस्थ मनें करून । ग्रंथ वाचन मोदभरें ॥ १९० ॥

---

१ रेशमी.

अष्ट, अष्ट, आणि सप्त, । अष्ट, षट्, अष्ट, सप्त, ॥
एवं पाठ करावा दिन सप्त । अवतरणिका फक्त अष्टमाह्नीं ॥ १९१ ॥

अष्टमदिनीं व्रतपारणा । करूनि नैवेद्य साइनारायणा ॥
सुग्रास भोजन आप्तेष्ट, ब्राम्हणा । दक्षिणा यथाशक्ती त्या द्यावी ॥ १९२

अर्चूनि वैदिक ब्राह्मणा । करावी निशीं वेदघोषणा ।
पय शर्करापान, संभावना । देऊन तन्मना निववावें ॥ १९३ ॥

अंतीं वंदूनि सद्गुरुचरणा । अर्पावी त्या उचित दक्षिणा ।
धाडावी ती भांडारभुवना । संस्थान निधि वर्धना कारणें ॥ १९४ ॥

येणें तोषेल साई भगवान । देईल भक्ता प्रसादान ।
छेदिल भवभय लेलिहान । दावील निधान मोक्षाचें ॥ १९५ ॥

श्रोते संत माहेरघर । पडो, पडेल अवतरणिका विसर ।
द्यावी ग्रंथार्थावर नजर । विनवी किंकर पायातें ॥ १९६ ॥

श्रोते सज्जन कृतांत काळ । असो दासावर दया अढळ ।
ठेवुनि तुमच्या चरणीं भाळ । प्रार्थी बाळ बाबांचा ॥ १९७ ॥

उणें अधिक असेल जें जें । तें तें द्यावें मजला माझें ।
सार घेऊनि चित्त विराजे । ऐसें कीजे श्रोतीं तुम्हीं ॥ १९८ ॥

नमो साई शिवनंदना । नमो साई कमलासना ।
नमो साई मधुसूदना । पंचवदना साई नमो ॥ १९९ ॥

नमो साई अग्निनंदना । नमो साई पाकशासना ।
नमो साई निशारमणा । वन्हि नारायणा साई नमो ॥ २०० ॥

---

१ शिरडी संस्थानच्या खजिनदाराच्या घरीं; २ साप; ३ ब्रह्मदेव; ४ शंकर; ५ दत्त; ६ इंद्र; ७ चंद्र.

नमो साई रुक्मिणीवरा। नमो साई चिद्भास्करा।
नमो साई ज्ञानसागरा। ज्ञानेश्वरा श्री-साई नमो ॥ २०१ ॥
अवतरणिका वाक्पुष्पांजली। तैसीच नमन नामावली।
माथीं अर्पुनि गुरुपदकमलीं। साइ माउली संतोषो ॥ २०२ ॥

इति श्रीसाईसद्गुरु प्रेरिते। दास बाबा बाळ विरचिते।
श्री साई समर्थ सच्चरितें। अवतरणिका
नाम त्रिपंचाशत्तमोध्यायः संपूर्णः ॥
॥ श्री साईनाथार्पणमस्तु ॥
॥ शुभं भवतु ॥

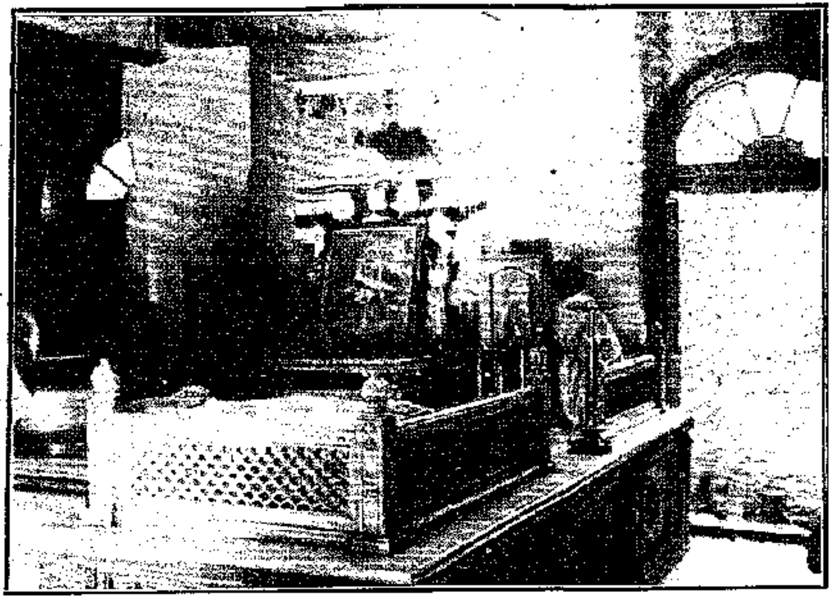

श्री साईबाबांच्या समाधीचा देखावा